

БАГРЕНЕТО НА КОЖИ КАТО ХУДОЖЕСТВЕНА ПРАКТИКА

препечатка от брой № 05/2008 година

д-р Ралица Гелева - Цветкова
Група Цвят, България

LEATHERS DYEING AS AN ART PRACTICE

reprint of issue № 05/2008

Dr. Ralitsa Geleva - Tsvetkova
Colour Group, Bulgaria

Наред с широкото използване на промишлени методи и техники на багрене в текстилната и кожарската индустрия, все повече се обръща внимание и на изделията, създавани от художници в малки серии по уникални технологии. Маркетинговите проучвания на търсенето на съвременния пазар показват, че все повече потребители се интересуват от технологията на производство на изделията и в частност на багрилните процеси.

Предлаганото изследване е насочено към работата на художниците-дизайнери в областта на текстилното и кожарско производство от гледна точка на представянето на възможностите за реализация на художествените им виждания в багренето. Целта е да се представят различни методи и техники при художествената обработка на кожи. Изследването се базира на няколко източника:

- ✓ Теренни проучвания на културните технологии за обработката на вълна и кожи, запазени във фолклорното ни наследство;
- ✓ Проучване на архивни материали с етнографско съдържание, където има данни за
- ✓ Изследване на съвременни художествени методи и техники;
- ✓ Проучване на възможностите за практическо приложение на художествените багрилни методи и техники в производството.

Художествената обработка на кожи е малко изследван проблем в българската научна литература. Една от причините е, че през последните години на ХХ век авторите, които се занимават целенасочено с този вид художествена дейност, са малко. Въпреки това те имат конкретни постижения, които показват приемственост от старите традиции в производството на кожени изделия по българските земи, но наред с това се стремят да се откъснат от тясната рамка на утилитарното приложение [1]. Тази тенденция на разграничване на изкуството от създаването на образци за масовия потребител - образци с утилитарно приложение, е предпоставка за създаването на вакуум в областта на развитието на дизайнерската работа с кожи.

При създаването на художествени и дизайнерски произведения от кожа, на преден план е естеството на материала. Изборът на кожа, като основа за създаване на произведение, изисква определени познания и умения от страна на всеки художник. За да може да се осъществи пълноценно творческият замисъл, на първо място е доброто познаване на различните техники, свързани с предварителната обработка на материала. Повечето творци предпочитат използването на вече обработената суровина обезмаслена кожа, третирана със съответните химикали, понякога дори оцветена. Това позволява създаването на творби с апликации.

Дъбилните технологии почти не се използват в художествената практика, макар, че в тях има добър потенциал за разработване на интересни художествени задачи. Някои творци създават произведения с частично оцветени кожи, където остатъците от козината или вълната се използват като елементи на художествено въздействие, а обезкосмените и издъбените участъци контрастират с тях. Тук може да се търси ефектът на съчетаване "негатив-позитив", като той може да се подсили и с допълнително оцветяване на различни участъци от кожата.

Използването на тези техники е своеобразен начин за запазване на естеството на материала и в подчертаване на неговата художественост. При този вид третиране на кожата, художникът използва природната даденост, като само "аранжира" без да "навлиза" в материала. Тази и подобни художествени практики развиват най-първичните постижения на човека в областта на обработката на кожи и от тази гледна точка могат да се представят като елемент от развитието на една от най-древните културни технологии.

Значително повече познания и умения от страната на творците се изискват при използването на техники, свързани с цялостното усвояване на кожата - използването ѝ като основа за надграждане на художественото произведение. Един от сполучливите примери за това е възраждането на техники като гравирването, щамповането и рисуването върху кожа и тяхното все по-широко приложение както в тясно художествената практика, така и в дизайна на дамаски, облекла, обувки и модни аксесоари. Все по-често започва да се използва рисуването върху кожа и дори елементите на позлата. Предпоставките за този процес са няколко. На първо място, интересът на потребителите към кожата е продиктуван от търсенето на продукти с естествен произход. Същевременно, засилващите се еко-движения подтикват производителите към създаването на изделия от естествени материали, без това да нарушава екологичните норми, т.е. разширяване на производството на т.н. "промишлени кожи" - свинска и телешка. В тази насока се правят редица експерименти, например, кожи на щрауси, отглеждани във ферми край Монтана и Смолян, се интегрират в индустрията.

Някои стари техники успешно се прилагат в съвременната художествена практика, както за създаване на уникални произведения, така и за малки серии дамаски, облекла или аксесоари. Трябва да се отбележи, че декорирането на кожи може да извършва с различни по тип оцветители. Проверката на времето е установила, че за декоративни произведения, които нямат пряг досег до човешкото тяло, най-удачни са боите на метална основа. За тяхното прилагане е много важно да се подготви основата, като кожата се измива с терпентин, изгърква се с неутрален сапун за обезмасляване и се поддържа влажна, за да може оцветителите добре да пропикнат в порите ѝ. Всичко това допринася за трайността на полаганата декорация. Допълнителни ефекти могат да се постигнат, като затоплената влажна кожа се щампова и се остави да изсъхне. При повторно навлажняване отпечатъкът от щампата се запазва и може да служи като контур и основа за рисунка. Вътрешната страна на кожата е добре да се кашира преди началото на рисуването. Понастоящем за това се предлагат редица смеси. Традиционната практика е каширане с гъст клайстер (лепило от брашно, вода и сол). Влажната каширана кожа се обтяга на подрамник, после се грундира с лакова боя, върху която впоследствие се нанася подготвената рисунка. След засъхването на кожата, моливната рисунка, нанесена върху грунда, се издълбава с шило, като се внимава да не се наранява повърхността на кожената основа.

Третирането на кожата преди работа със силен разтвор на амоняк изсветлява основата, но и я прави по-податлива на нараняване. Потъмняването на основата се постига с разтвор на сода каустик и амоняк. Тези разтвори нарушават естествената еластичност на кожата и поради това е необходимо тя да бъде омекотявана с пасти на восъчна основа. За лакиране и леко тониране на кожата се използват състави от оловен окис с желатин и кислородна вода.

В художествената практика състава на оцветителите и лаковете се дозира според усета на художника, но при подготовката на документацията за десени за серийно производство са необходими лабораторни проби и точни указания за състава и дозировката на пигменти и свързватели. Това налага по-задълбоченото познаване на химическите процеси. Така работата

на художника изисква консултации и работа в екип с професионалисти - химици, които да насочат в правилната посока неговата творческа работа.

Принципът на работа с оцветители на метална основа е подобен на гравюрата върху метал - оксидиране на основата. Цветността на различните окиси създава палитрата за работа върху кожа. Естествено при наличието на съвременните технологии и възможност за управление на химическите процеси, особено в промишлена среда, е възможно постигането на много по-трайни и интересни ефекти. В тази връзка е много интересен опитът да се интегрират цифровите стойности на отделни образци на произведения от миналото с помощта на съвременните колориметри и да се пренасят в промишлена среда. При този метод десенирането на кожи с помощта на програмата AUTOCAD е напълно приложимо. Рецептурата на оцветителите и процесът на декориране може да се механизира, като се управлява електронно. Това не само облекчава труда на декоратора и дизайнера, но и е предпоставка за подбръване на условията на безопасност на труда.

В заключение трябва да се отбележи, че анализът на събраните материали дава възможност за интересни изводи в областта на дизайна на кожени изделия, както за масово производ-

ство, така и за създаване на малки бутикови серии. Резултатите от изследването могат да се прилагат на практика и да допринесат за разширяване възможностите на дизайнерските екипи на производствените предприятия, на отделни дизайнерски ателиета и модни къщи, които разполагат със затворен цикъл на производство от суровината до готовото изделие, а също така и на отделни малки предприятия, специализирани в производството на качествени суровини за модната индустрия.

ЛИТЕРАТУРА REFERENCES

- [1] Ангелов, В. Уникалните произведения от кожа (без утилитарна функция). - В: Съвременни декоративно-приложни изкуства в България. София, 1989. 231-243
- [2] Милева, М. Рисуване на кожа. София, 1932
- [3] Митев, К. История на габровската кожарска промишленост. Габрово, 1998
- [4] Михайлов, В. Живопись по фарфору, майолике и коже. СПб., 1903
- [5] Попов, А. Занаятите за обработка и преработка на кожата. София, 1933
- [6] Csiba, E. Leathercraft. Budapest, 1978
- [7] Kirme, K. Eesti nahkehistoo. Tallinn, 1973
- [8] Rudel, J. Die Technik des Lederschnitts. Stuttgart, 1951